

Nr 15.

Ankom till riksdagens kansli den 11 mars 1929 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående dels en effektiv rättsordning för bildande av nya jordbruk, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt, dels ock lagstiftning om expropriation av jord för bildande av nya jordbruk.

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft till lagutskott hänvisade motionen nr 183 i första kammaren av herr *Lindhagen* samt motionerna nr 198 och 199 i andra kammaren av herr *Herou m. fl.*

I motionen I: 183 har hemställts, att riksdagen beträffande bildande av nya jordbruk (rikets kolonisation) ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till ändamålets vinnande genom en effektiv rättsordning, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt.

I motionen II: 198 har yrkats, att riksdagen ville hos regeringen anhålla, att det av Norrlandskommittén framlagda kravet på en expropriationslagstiftning såsom stöd för angelägenheten att i Norrland och Dalarna på bolags och enskilda spekulanter mark bilda nya jordbruk måtte snarast upptagas till behandling och föranleda en proposition till riksdagen.

I motionen II: 199 har hemställts, att riksdagen ville hos regeringen anhålla, att jordundersökningens och jordkommissionens framställningar om en expropriationslag även för mellersta och södra delarna av riket, såsom stöd för strävandet att därstädes å bolags, enskilda spekulanter och större enskilda jordägares mark bilda nya jordbruk, måtte upptagas till behandling och föranleda en proposition till riksdagen.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för berörda yrkanden, får utskottet hänvisa till motionerna.

Spörsmålet om expropriation såsom medel att skapa nya självständiga jordbruk upptogs redan av norrlandskommittén. I sitt den 27 oktober 1904 avgivna betänkande framlade denna bland annat ett förslag till lag för beredande åt enskilda jordbruksidkare i Norrland och Dalarna av lämpliga odlingslägenheter. Förslaget avsåg att skaffa jordbrukssökande mark till upptagande av nya jordbruk, i främsta rummet genom frivilliga avtal. Om mark ej kunde erhållas på detta sätt, inträdde en expropriationsrätt, som utövades av Konung-

Historik.
Norrlandskommitténs betänkande den 27 oktober 1904.

en. Skyldighet att avstå jord i sådan ordning skulle åligga bolag eller förening för ekonomisk verksamhet eller enskild person, vilken icke hade sitt bo och hemvist å den fastighet, å vilken den till avstående ifrågasatta marken vore belägen, samt uppenbarligen besutte fastigheten huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen.

Två ledamöter av kommittén (herrar C. Lindhagen och J. Bromée) föreslogo en utsträckning av lagförslaget att avse expropriation av dels redan bestående bondelägenheter för upplåtelse till jordbrukare och dels av mark för komplettering av utbrutna inägotter i erforderlig mån med inägor, husbehovsskog, odlingsmark och bete.

Tre ledamöter i kommittén (herrar H. Claëson, F. Kempe och A. Lindman) reserverade sig mot varje expropriationsrätt för ifrågavarande ändamål under framhållande av att expropriationsinstitutet därigenom skulle föras utanför de gränser för denna rätt, som ditills till skydd för äganderättens helgd visligen varit bestämda för densamma.

Riksdagarna 1909—1912. Frågan om expropriation för jordbruksändamål kom emellertid några år senare motionsvis under riksdagens prövning. Under åren 1909, 1910, 1911 och 1912 framfördes nämligen i andra kammaren medelst motioner förslag om att ytterst genom expropriation bereda dels torpare, bolagsarrendatorer och andra på liknande sätt beroende jordbrukare å enskilda domäner tryggad förfoganderätt över jordbruket med nödiga tillbehör och dels den jordlösa befolkningen jord till nya jordbruk å fastigheter, som voro av större omfattning, samt å fastigheter, tillhöriga bolag, föreningar för ekonomisk verksamhet eller enskilda spekulanter. Uti motionerna erinrades om norrlandskommitténs förslag till expropriation för bildande av nya jordbruk och angelägenheten, att detta förslags syfte lämpligen utsträcktes även till övriga delar av riket. Motionerna vunno emellertid ej riksdagens bifall.

Riksdagarna 1913—1915. Vid riksdagen år 1913 framlade Kungl. Maj:t proposition med förslag till ny allmän expropriationslagstiftning. Då förslaget icke ifrågasatte expropriation för jordbruksändamål, hemställdes i två motioner om komplettering av förslaget i detta hänseende. Varken förslaget eller motionerna vunno riksdagens bifall.

Frågan framfördes ånyo i motioner vid senare riksdagen 1914 och riksdagen 1915, men vann ej heller då riksdagens anslutning.

Jordundersökningen den 30 december 1915. I sitt den 30 december 1915 avgivna betänkande angående jordförhållandena i Värmlands län hemställde jordundersökningens majoritet (herrar Lindhagen och A. Ingeström), att frågan om social expropriation för jordbruk och bostadsändamål måtte upptagas till behandling samt lösas till förmån för en sådan rätts ernående i skälig omfattning under lämpliga former och för alla betryggande villkor, samt att, för den händelse en dylik lagstiftning inskränktes till vissa delar av riket, Värmlands län måtte i varje fall inbegripas i densamma.

En ledamot av jordundersökningen (herr C. Ros) förklarade sig icke kunna biträda förslaget, såvitt det avsåg expropriation.

Vid riksdagen 1916 framlade Kungl. Maj:t åter förslag till allmän expropriationslag, vilket förslag i väsentliga delar överensstämde med 1913 års proposition i ämnet. Även vid detta tillfälle väcktes motion om den föreslagna lagens utsträckning att avse även expropriation för sociala ändamål. Riksdagen ställde sig emellertid avvisande mot både de i propositionen och motionen innefattade förslagen.

Riksdagarna
1916 och
1917.

Följande eller 1917 års riksdag antogs det då ånyo av Kungl. Maj:t i väsentligt oförändrat skick framlagda förslaget till allmän expropriationslag samt avslogs en samtidigt väckt motion, däri påyrkats, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om framläggande för nästkommande riksdag av förslag till social expropriationslag.

Då jordkommissionen den 29 november 1918 tillsattes, uppdrogs bland annat åt denna att verkställa utredning och avgiva förslag, huruvida och i vad mån tvångsavlösning av jord för tillgodoseende av jordbruksändamål utöver vad för det dåvarande vore stadgat borde på lagstiftningens väg genomföras. I anledning härav avlämnade kommissionen den 11 november 1922 två alternativa, med resp. I och II betecknade förslag till lagstiftning om statsåtgärder för bildande av nya jordbruk, därvid ytterst expropriation för markanskaffning skulle ifrågakomma.

Jordkommissionen.

Enligt förslaget I (omfattat av herr Lindhagen samt med vissa skiljaktigheter av herrar Johansson i Uppmälby och Pettersson i Hällbacken) skulle varje arbetsför svensk man eller kvinna, som saknade tillräckliga medel att själv förvärva ett jordbruk, kunna erhålla statens bistånd för bildandet av nybygge, under förutsättning att vederbörande genom härkomst, praktik, håg eller eljest kunde antagas vara skicklig att ägna sig åt mindre jordbruk. I främsta rummet borde nybyggesanläggning avse upptagande av större nybyggen, åsyftande att giva bärgning åt en medelstor familj. Till dylikt nybygge skulle läggas fullt tillräcklig odlad eller odlad jord och, i mån av tillgång, även erforderlig ängs- och hagmark samt tillika skogsbördig mark för bränsle, husbehovsvirke och mulbete. Till mindre nybygge skulle läggas odlingsvärd odlad jord, men odlad jord endast undantagsvis, samt därjämte även ängs- och hagmark jämte husbehovsskog och bete efter omständigheterna. I de trakter av landet, där jordbruket enligt lag ansetts behöva icke blott husbehovsskog utan även stödskog, finge för större nybygge jämväl nödigt stödskogsområde utbrytas att förbliva i statens ägo och avsättas till stöd främst för större och mindre nybyggen eller ock bilda kärnan till sockenallmänningar till förmån för sådana jordbruk, som saknade tillräckligt med skog eller bete.

Innebörden
av förslaget I.

För främjande av lagens syfte samt förekommande av mellanhänders jordocker borde staten genom jordkommissionerna i länen söka genom frivilliga avtal förvärva enskilda egendomar, när dylika stode till buds på förmånliga villkor och synnerligen lämpade sig för bildande av nya jordbruk. Nybyggen borde anskaffas inom olika orter i länet, i den mån efterfrågan efter sådana förefunnes eller uppenbarligen vore att inom närmaste tiden emotse från länet eller andra trakter i landet. Kunde frivillig överenskommelse ej träffas, finge jorden övertagas genom tvångsavlösning (*expropriation*).

Beträffande *skyldighet för enskild jordägare att för nybygges anläggning avstå erforderlig odlingsbar eller odlad jord* skulle gälla följande: *Odlingsbar jord* å fastighet, tillhörig bolag, ekonomisk förening eller enskild spekulant, ävensom odlingsbar jord, som ägdes av annan enskild person och tillhörde fastighet med ett taxeringsvärde av minst 125,000 kronor och på samma

gång en åkerareal av mera än 75 hektar, skulle — i sistnämnda fall till högst hälften av fastighetens odlingsbara jord — avstås, såvida ej tjänliga åtgärder till jordens uppodlande vidtagits eller veterligen snart vore att förvänta. Oavsett detta skulle enskild person tillhörig odlingsbar jord jämväl avstås, då jorden i anseende till läge eller omfattning eller av annan anledning uppenbarligen ej kunde antagas inom överskådlig tid bliva av fastighetens ägare uppodlad för att brukas med gårdens gamla inägor eller ingå i någon fastighetens klyvning mellan barn eller stärbhusdelägare. Vidare skulle *odlad jord*, som enligt ortens förhållanden vore att anse såsom synnerligen vanhävdad, avstås, såvida ej tjänliga åtgärder till vanhävdens avhjälpande vidtagits eller veterligen snart vore att förvänta. Därest tillgång till annan lämplig jord ej funnes i orten samt behovet vore trängande, kunde odlad jord å fastighet, tillhörig bolag, ekonomisk förening eller enskild spekulant ävensom å därmed i det föregående likställd enskild person tillhörig större fastighet, även om fastigheten ej vore vanhävdad, tagas i anspråk till ett omfång av 25 procent av den odlade jorden.

Åtskilliga undantag från dessa regler föreslogos dock, såsom för det fall att huvudfastighetens jordbruk eller skogsbruk skulle genom avståendet synnerligen försvagas eller synnerligt intrång ske i följd av uppkommen svårighet i skötseln av jordbruket eller skogsbruket eller att ekonomibyggnaderna därigenom kunde anses bliva för stora i förhållande till den återstående arealen.

Lösen för jord, som skulle exproprieras, skulle bestämmas efter det värde, vartill uti orten jord av ifrågavarande läge och beskaffenhet kunde anses bära skäligen uppskattas. Till ledning för bestämmandet av berörda värde, vartill skulle tjäna fastighetens taxeringsvärde, gävos i övrigt åtskilliga reglerande föreskrifter, däribland att odlingsbar mark skulle ersättas efter det värde, som borde åsättas den utan hänsyn till det särskilda värde, vartill markens brukbarhet för odling kunde uppskattas. Vidare föreskrefs, att om mark, som tillhörde bolag eller ekonomisk förening eller enskild spekulant, blivit av kronan genom avvittring eller storskifte donerad till landets uppodling och bebyggande eller av kronan givits till industriens och bergsbrukets understöd, och jorden ej numera tjänade det avsedda ändamålet eller eljest utan kronans medgivande ej innehades under villkor, som fästs vid densamma, skulle å lösensumman avdragas 25 procent.

Frågan, huruvida förutsättning för tvångsavlösning föreläge, huru mycken mark, som skulle avstås, så ock om löseskillingen skulle i händelse av tvist avgöras av en *avlösningsnämnd*, bestående av lantmätare och kommunalt valda ledamöter. Över avlösningsnämnds beslut i frågor, huruvida förutsättning för tvångsavlösning föreläge, och beträffande omfattningen och läget av den mark, som skulle avstås, skulle i händelse av missnöje besvär anföras hos Kungl. Maj:t. Över nämndens beslut i fråga om löseskillingens storlek finge talan ej föras.

Avlöst område skulle övergå till ny ägare fritt från in-teckningar.

Nybygge, som utbrutits, skulle bliva statens egendom samt, intill att dess uppodling och bebyggande i skäligen omfattning ägt rum, snarast möjligt av jordkommissionen i länet överlätas å godtagen nybyggare med arrenderätt. Vid nybygges första upplåtande skulle bestämmas det värde, efter vilket lega och köpeskillning skulle utgå. Nybyggare, som innehade nybygge på arrende, skulle äga att när som helst hos jordkommissionen begära fri förfoganderätt över nybygget under förutsättning, att det skäligen uppodlats och bebyggt. Denna förfoganderätt skulle tilldelas i den form, som om överlåtelse av kronojord för jordbruksändamål vore stadgat. Nybygges överlåtelse med äganderätt skulle ej medföra rätt för ägaren att själv bruka eller till annan överlåta fastigheten för annat ändamål än idkande av jordbruk.

Slutligen innehåller förslaget bestämmelser om att den, som saknade nödiga penningmedel, skulle kunna erhålla statslån med lång amorteringstid och i möjligaste mån låg ränta för täckande av sina utgifter till markförvärv, nödiga åbyggnaders uppförande och odling av oodlad jord m. m.

Även enligt förslaget II (omfattat av herrar Ehrenborg och Jansson i Edsbäcken) skulle, i den mån behovet av jord för bildande av nya jordbruk ej kunde fyllas genom förvärv medelst frivilliga avtal, jord få förvärfvas genom expropriation. Skyldigheten att i sådan ordning avstå mark var emellertid enligt detta förslag betydligt mera begränsad och skulle i första hand omfatta *odlad* jord, varå jordbruket nedlagts eller vanskötts, för så vitt den egendom, vartill jorden hörde, ägdes av bolag, ekonomisk förening eller enskild spekulant eller ock av annan enskild person, där egendomen innehölle odlad jord till en areal överstigande 25 hektar. Jord, som på grund av sin naturliga beskaffenhet eller någon annan omständighet måste anses alldeles olämplig för jordbruksdrift, eller jord, med avseende å vilken ändamålsenlig åtgärd eller förberedelse vidtagits för dess iståndsättande, finge dock ej tagas i anspråk. Befunnes den huvudsakliga delen av den odlade jorden ligga i sådan vanhävd, att jordbruket därå nedlagts eller vanskötts i ovan angivna grad, kunde icke blott de vanhävdade ägorna utan även återstoden av den odlade jorden förvärfvas. I andra hand finge exproprieras *odlingsbar jord* å egendom, tillhörig bolag, ekonomisk förening eller enskild spekulant, för så vitt icke ändamålsenlig åtgärd eller förberedelse vidtagits för jordens uppodlande.

Undantagsfallen enligt detta förslag överensstämma i huvudsak med undantagen enligt alternativ I.

Beträffande förfarandet vid expropriationen har detta förslag anslutit sig till gällande bestämmelser i den allmänna expropriationslagen med den avvikelse, att talan angående expropriation skulle instämmas icke till allmän underrätt utan till ägodelningsrätt.

Lagen skulle ej äga tillämpning i fråga om fideikommiss.

Herrar *Olsson* i Kullenbergstorp och *Wohlin* hava avstyrkt, att något av förslagen lades till grund för lagstiftning i ämnet. De hava härutinnan bland annat anfört, att mycket starka betänkligheter måste resa sig mot ett ingrepp i den enskilda äganderätten för tillgodoseende av jordlösa personers krav på jord, innan man undersökt, huruvida icke dessa sistnämndas i mångt och mycket berättigade krav kunde tillgodoses genom upplåtande av jordområden å kronojord och å annan publik jord samt genom förvärv i den fria marknaden av större, för styckning lämpade egendomar. Skulle expropriationsrätt för ifrågavarande ändamål överhuvud taget förekomma, måste den i varje fall begränsas till odlingsbar mark, tillhörig bolag eller föreningar för ekonomisk verksamhet samt s. k. skogsspekulanter, och vore spörsmålet, huruvida man för nybildningen av mindre jordbruk behövde tillgripa en expropriationslagstiftning, huvudsakligen en »norrlandsfråga». Större svårigheter syntes emellertid icke böra i regel möta mot att förvärva bolagsområdena i fråga på frivillighetens väg och utan tillitande av en sådan expropriationslagstiftning, som vore ifrågasatt. Det kunde naturligtvis givas undantag, men i stort sett kunde reservationerna icke förstå, att de norrländska trävarubolagen skulle vara ovilliga att sälja sina odlingsbara myrmarker jämte nödiga smärre områden fastmark och husbehovsskog, för så vitt bolagen finge behålla sin högvärdiga skogsmark samt för så vitt de ifrågasatta försäljningarna icke gällde sådana smärre enklaver i skogsmarken, att försäljningarna av dessa enklaver fördärvade skogsägornas konfiguration och avsevärt försvårade förvaltningen av dessa. Enligt vad som vore känt, hade vissa norrländska bolag redan i ganska stor utsträck-

*Innebördens
av förslaget II.*

*Reservation
av herrar
Olsson i
Kullenbergs-
torp och
Wohlin.*

ning till arrendatorerna återsålt dessas arrenderade inägoområden, och det syttes vid sådant förhållande, som om villighet att sälja de icke utarrenderade odlingsområdena borde vara minst lika stor. Vad nu anförts om myrmark torde även gälla om hårt försumpad fastmark, som för bolagens skogsskötsel icke heller hade nämnvärd betydelse.

Yttranden
över jord-
kommissionens
förslag.

Över jordkommissionens förslag hava yttranden avgivits av flertalet länsstyrelser samt hushållningssällskaps förvaltningsutskott, lantbruksstyrelsen, domänstyrelsen, lantmäteristyrelsen och socialstyrelsen, vilken sistnämnda myndighet åberopat utlåtanden från Svenska lantarbetsgivarnas centralförning och Nationalföreningen mot emigration, ävensom av Sveriges skogsägareförbund, Sveriges allmänna lantbrukssällskap samt ordföranden i jordabalkskommissionen.

Länsstyrelserna i Malmöhus, Hallands och Västerbottens län hava i huvudsak givit sin anslutning åt förslaget II. *Övriga myndigheter* hava ställt sig mer eller mindre avvisande mot båda förslagen.

Förutom nämnda länsstyrelser hava emellertid även lantmäteristyrelsen och ordföranden i jordabalkskommissionen uttalat sig för behovet av en tvångslagstiftning i förevarande avseende.

Lantmäteristyrelsen har härutinnan anført: »Fastän tillgången på salubjudna egendomar vore stor, lämnades ej härigenom i någon större utsträckning tillfälle till nyodling. Om det gällde att i någon större omfattning förvärva odlingsbar mark för indelning till jordbrukslägenheter, torde man icke komma långt, om man skulle vara hänvisad uteslutande till frivilliga avtal.»

Ordföranden i jordabalkskommissionen har anført: »Med hänsyn särskilt till nu föreliggande förhållanden, då å ena sidan behovet av jord för sagda ändamål (nya jordbruk) är trängande samt å andra sidan anskaffandet härför av publik jord är förbundet med allt för stor omgång, lärer tillitandet av åtgärder sådana som tvångsavlösning eller expropriation för vinnande av jord till nya jordbruk få anses berättigat.»

Övriga myndigheter hava ansett, att något behov av tvångsbestämmelser å förevarande område ej föreläge. Jordhunger förekomme ej i den utsträckning, som jordkommissionen uppgåve. Enquêten gåve ej stöd härför. Den rådande tillfälliga konjunkturen finge ej vara utslagsgivande. Den publika och ecklesiastiska jorden borde i första hand tagas å anspråk för fyllande av den förefintliga efterfrågan å nya jordbruk. I den mån denna jord ej kunde därtill anlitas, stode säkerligen enskild jord att erhålla utan tillgripande av några tvångsåtgärder. En myckenhet jord utbjödes till billigt pris utan att vinna köpare. I varje fall borde det först konstateras, att jord ej stode att få på frivillighetens väg, innan statsmakterna beslutade en lagstiftning, som utgjorde ett så hårt intrång i den enskilda äganderätten.

Sveriges skogsägareförbund har uppgivit, att förbundet trodde sig med säkerhet veta, att de större skogsägarna, om de på allvar ställdes inför frågan, komme att visa sig i stor utsträckning villiga att frivilligt avyttra odlingsmark för grundande av nya jordbruk. Hitintills hade emellertid efterfrågan å obruten jord varit så gott som ingen. Förbundet betonade emellertid, att jordägarna naturligtvis ville hava medbestämmanderätt beträffande belägenheten av den jord, som de skulle avstå, så att ej fullständigt onödigt skada vållades

vid administrationen av deras fastigheter. Blevet detta rimliga krav tillgodosett, torde landets större skogsägare vara villiga att avyttra mark för kolonisationsändamål i så stor omfattning, att jordhungern torde bliva mättad för årtionden framåt.

Sveriges allmänna lantbrukssällskap har framhållit, att en av sällskapet gjord förfrågan hos ett 40-tal bolag och större gods givit vid handen, att dessa önskade sälja 3,000 fastigheter om minst 30,000 hektar odlad jord till billigt pris. En allmän enquête skulle enligt sällskapets förmenande säkerligen visa, att 100,000-tals hektar odlad jord omedelbart skulle kunna försälas på frivillighetens väg.

Det har vidare från *ett flertal myndigheter* framhållits, att målet vunnes bäst genom en naturlig utveckling av egnahemslänerörelsen och den offentliga jordförmedlingen. Dessa hade hitintills bedrivits med alltför liten kraft, beroende på avsaknaden av erforderliga penningmedel. Mycket stode säkerligen att vinna genom en planmässigare organisation av denna rörelse. Skiftesförfarandet borde också göras enklare, snabbare och billigare. Lagstiftaren måste på förevarande område framgå med stor försiktighet. En alltför långt gående expropriationslagstiftning kunde, samtidigt som den vållade osäkerhet i äganderätten till jorden, lätt komma att medföra oöverskådlig skada för fastighetskrediten. Om expropriationshot ständigt svävade över jordägarna, bleve följden med all visshet stor osäkerhet och olust hos dessa till obotlig skada för jordbrukets utveckling. Ett genomförande av jordkommissionens förslag I skulle därjämte komma att för statsverket medföra dryga utgifter. Den ekonomiska sidan syntes kommissionen hava lämnat utom räkningen. Förslaget I lämnade för övrigt stort utrymme åt den subjektiva uppfattningen hos de ledande organen och överlämnade alltför mycket åt Konungen att meddela bestämmelser i grundläggande ämnen. Betänkligt vore ock, att detta förslag syntes innebära möjlighet för en person att utvisa viss plats inom en annan persons egendom och att med visst fog yrka på att han med statshjälp just där skulle beredas nybygge. Detta vore givetvis ägnat att väcka till liv strid mellan de olika folklagren. Fara föreläge även, att det skapades en klass ekonomiskt svaga jordbrukare, som för sin fortsatta existens måste tillita statens hjälp. Allt som allt har från många håll betonats, att ett genomförande av det ena eller andra förslaget skulle vara till stor skada för jordbrukets utveckling och hela jordbruksnäringen i vårt land.

Vid 1924 års riksdag yrkades i likalydande motioner, nr 97 i första kammaren och nr 178 i andra kammaren, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt låta i överensstämmelse med vissa i motionerna angivna allmänna synpunkter utarbета och för riksdagen framlägga förslag till lag om expropriation av jord för bl. a. bildande av nya jordbruk.

Riksdagen
1924.

Över sistnämnda båda motioner avgav andra lagutskottet utlåtande, nr 39, däri utskottet hemställde, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Till motivering av sin avstyrkande hemställan rörande yrkandena i de ifrågasvarande motionerna anförde utskottet:

Att den enskilde jordägaren borde vara skyldig att mot ersättning avstå sin jord, när denna erfordrades för att tillgodose ett viktigt allmänt intresse, vore en i vår rätt redan fastslagen grundsats. Såsom redan norrlandskommittén framhållit, vore frågan, huruvida rätt till expropriation för visst ändamål borde anses förefinnas, mindre en juridisk principfråga än en avvägningsfråga mellan skilda intressen. Att den svenska jordens odlingsmöjligheter tillgodogjordes samt landets befolkning i största möjliga utsträckning bereddades tillfälle att genom upptagande av nya jordbruk vinna sin utkomst och bärgning, vore givetvis en angelägenhet av den samhällliga vikt, att, därest densamma icke kunde annorledes tillgodoses, en expropriationsrätt för ändamålet kunde vara påkallad.

Det torde emellertid icke böra förbises, att en sådan lagstiftning som den av motionärerna påyrkade med all sannolikhet skulle komma att i olika avseenden medföra menliga följder. Sålunda skulle bl. a. lagstiftningen tvivelsutan hos jordägarna skapa en allmän osäkerhet och olust, vilken skulle ej minst under nuvarande tryckta konjunkturer vara oläglig och som vore ägnad att verka till skada för jordbrukets framtid. En sänkning av gällande fastighetsvärden med därav följande menlig inverkan å fastighetskrediten torde ock vara att påräkna såsom en följd av den ifrågasatta lagstiftningens genomförande.

Vid bedömandet av frågan, om giltiga skäl föreläge för genomförandet av en tvångslagstiftning av den av motionärerna ifrågasatta innebörd, gällde det emellertid att för sig klargöra, huruvida det behöv, som den tillämnade lagstiftningen avsåge att tillgodose, vore av den styrka, att det kunde anses överväga de menliga följder, som ett sådant ingrepp i den enskilda äganderätten skulle komma att medföra.

Att för närvarande något verkligt behov av tvångsförfarande för beredande av nödig jord till bildande av nya jordbruk skulle föreligga, därom kände sig utskottet ej övertygat. Den av jordkommissionen verkställda enquéten hade ej ådagalagt förefintligheten därav. I flertalet av de yttranden, som avgivits över jordkommissionens förslag, hade tvärtom betonats, att för närvarande ej funnes någon större svårighet för den jordsökande allmänheten att till skäliga priser förvärva lämpliga odlingslägenheter. Erfarenheterna i detta hänseende sedan den tid, berörda yttranden avgåvos, pekade än mera bestämt i samma riktning. Härför talade ock i sin mån den skrivelse, som Sveriges skogsägareförbund under februari månad 1924 ingivit till Kungl. Maj:t med anmälan, att genom nämnda förbund utbjödes av respektive skogsbolag till försäljning i egnahems- och kolonisationssyfte vissa arealer av dels bebyggd inägojord, dels odlad men obebyggd jord och dels oodlad men odlingsbar mark.

I detta sammanhang förtjänade ock erinras, att 1924 års riksdag beslutat avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om skyndsamt föranstaltande om utredning rörande beredandet av större möjligheter för upplåtande av ecklesiastisk jord till smärre jordbruk och egna hem och om framläggande för riksdagen av de förslag, som därav kunde föranledas.

Utskottet hölle före, att, innan man inlät sig å genomförande av tvångsbestämmelser för det i motionerna angivna syftet, det borde undersökas, huruvida icke det nämnda syftet stode att tillgodose därförutan. Mycket tydde på att den obenägenhet för avyttrande av jord, som tidigare från många jordägars sida kommit till synes, under de senare åren bytts i en motsatt uppfattning.

I detta sammanhang förtjänade ock erinras, att, i händelse en av utskottet i annat utlåtande tillstyrkt framställning till Kungl. Maj:t om utarbetande av bestämmelser till tryggnad och förbättrande av arrendatorers och med dem

likställda nyttjanderättshavares ställning vunne beaktande, genom en dylik lagstiftning indirekt torde komma att föranledas ytterligare utbud av jord till avsalu.

För egen del hade ock staten i sin mån möjlighet att genom upplåtelser från kronojord av skilda slag, genom befordrande av egnahemslänerörelsen samt genom understödjande och organiserande av offentlig jordförmedling verkamt främja landets kolonisation och bereda den jordsökande allmänheten tillfälle att förvärva erforderliga brukningsområden.

Först därest det visade sig, att den förefintliga efterfrågan å jord icke utan ytterligare åtgärder från statsmakternas sida skulle kunna i erforderlig omfattning tillgodoses, torde tiden vara inne att taga under omprövning, huruvida sådana åtgärder, som i motionerna påyrkats, kunde vara av behovet påkallade.

Vid utskottets utlåtande var fogad en reservation av sju ledamöter, vilka å angivna skäl hemställde om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om skyndsamt förslag till lag om expropriation av jord för bildande av nya jordbruk.

Vid ärendets behandling i kamrarna bifölls utskottets hemställan.

Vid 1925 års riksdag väcktes ett flertal motioner i ämnet.

I motionerna I:162 och II:167 hemställdes, att riksdagen ville hos regeringen anhålla, att det av norrlandskommittén framlagda och av regeringen ännu ej prövade krav på en expropriationslagstiftning såsom stöd för angelägenheten att i Norrland och Dalarne å bolags och enskilda spekulanter mark bilda nya jordbruk måtte omsider upptagas till behandling och föranleda en proposition till riksdagen.

I motionerna I:163 och II:168 hemställdes, att riksdagen ville hos regeringen anhålla, att jordundersökningens och jordkommissionens framställningar om en expropriationslag även för mellersta och södra delarna av riket, såsom yttersta stöd för strävandet att därstädes å bolags, enskilda spekulanter och större enskilda jordägares mark bilda nya jordbruk, måtte upptagas till behandling och föranleda en proposition till riksdagen.

Slutligen yrkades i motionerna I:164 och II:169, att riksdagen ville *dels* uttala sig för att kolonisationsfrågan inriktades på rikets kolonisation och att detta borde ske genom en allmän, av staten ledd nybyggesverksamhet, *och dels* för ändamålet för egen del besluta eller hos Konungen begära en lagstiftning i huvudsaklig anslutning till grunderna för jordkommissionens förslag till lag om statsåtgärder för bildande av nya jordbruk.

Berörda motioner I:164 och II:169, vilka hänvisades till lagutskott och överlämnades till andra lagutskottet, hänskötos sedermera enligt överenskommelse mellan sistnämnda utskott och jordbruksutskottet till behandling i sammansatt andra lag- och jordbruksutskott. Det sålunda sammansatta utskottet hemställde i avgivet utlåtande nr 1 utan meningsskiljaktighet, att riksdagen i anledning av de nämnda motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, huruvida och på vad sätt kolonisation å odlingsbar jord må kunna genom statliga åtgärder åvägbringas inom landet i vidare utsträckning, än vad för närvarande är fallet, samt för riksdagen framlägga de förslag, som därav må föranledas.

Riksdagen
1925.

I motiveringen till denna hemställan anfördes av det sammansatta utskottet följande:

Att undersöka möjligheterna för beredande av försörjning åt rikets starkt tillväxande befolkning är uppenbarligen en angelägenhet av stor samhällelig vikt. Genom den hämnade emigrationen till främmande länder i förening med industriens och stadsmannanäringarnas begränsade förmåga att giva systerstaterna åt de växande skarorna träder landets befolkningsfråga allt mera i förgrunden.

icke minst betydelsefull torde frågan vara för landsbygdens del, varest, såsom förut framhållits, det årliga födelseöverskottet numera uppgår till mellan 30,000 och 40,000 personer. Mot bakgrunden av tidens befolkningsproblem torde därför böra övervägas, huruvida icke landsbygdens tätande skaror må kunna — där förutsättningar härför finnas — beredas tillfälle att kvarstanna inom jordbruket ävensom i vad mån den produktiva jorden må kunna ytterligare utnyttjas i syfte att skapa vidgade utkomstmöjligheter för folköverskottet, särskilt genom bildandet av nya jordbruk och erforderlig utveckling av äldre.

Inom olika trakter av riket finnas helt visst betydande arealer odlingsbar jord, som genom kolonisationsåtgärder av skilda slag kunna erövrade för kulturen och giva upphov till nya försörjningstillfällen. De av kolonisationskommittén verkställda inventeringarna bekräfta, att vidsträckta odlingsarealer äro till finnandes inom Norrland. Enligt uttalanden av lantbruksstyrelsen, domänstyrelsen, lantmäteristyrelsen, länsstyrelserna i Norrbottens och i Jämtlands län samt svenska mosskulturforeningen, vilka uttalanden återgivas i Kungl. Maj:ts proposition till årets riksdag, nr 90, angående kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna, skulle den i enskild ägo befintliga norrländska odlingsjorden vara med hänsyn till läge och beskaffenhet vida mera lämplig för bebyggelse än de huvudsakligen i Lapplands skogsregion belägna kronoparkernas mark. Men även inom landets mellersta och södra delar finnas odlingsmöjligheter, vilka hittills icke utnyttjats. Det synes vara av vikt att snarast få undersökt, huruvida och på vad sätt en systematisk kolonisation må kunna bedrivas även å andra trakter än de norrländska kronoskogarna.

Genom den statsunderstödda egnahemsverksamheten torde visserligen en ganska omfattande jordbruksbildning hava ägt rum, särskilt under senaste år, liksom därigenom också åstadkommits rätt avsevärda utvidgningar å äldre lägenheter i form av tilläggsodlingar och markförbättringar. Men för uppbbringande av större till jordbruksnybildning lämpade jordområden liksom för utförande av erforderliga grövre, flera lägenheter gemensamt berörande kolonisationsåtgärder — såsom anläggande av vägar, vattenavledning m. m. — torde nuvarande egnahemsanordningar näppeligen vara tillräckliga. Härtill kommer, att egnahemslåneförmedlarna knappast torde kunna med nu utgående statsunderstöd påtaga sig de kostnader och den risk, som antagligen bleve förenad med dylik bygdbyggnad, och ej heller lämna nybyggaren det stöd, som torde krävas för att en mindre bemedlad skall kunna mäktat genomföra det helt visst oftast vanskliga och kostsamma företaget att från obruten mark skapa ett nytt självständigt jordbruk.

Hela den föreliggande frågan torde emellertid böra göras till föremål för en skyndsamt, objektiv och förutsättningslös utredning rörande möjligheterna och förutsättningarna för en vidgad inre kolonisation samt vägar för densamma ändamålsenliga bedrivande. Enär en verksamhet av denna art inrymmer omfattande ekonomiska problem samtidigt som den givetvis är en fråga av stor social räckvidd, torde spørsmålets ekonomiska sida därvid jämväl böra vederbörligen utredas.

Det av det sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet sålunda avgivna utlåtandet bifölls av riksdagens båda kamrar, och skrivelse i enlighet med utlåtandets innehåll avläts till Kungl. Maj:t.

Över motionerna I: 162 och 163 samt II: 167 och 168 avgav andra lagutskottet utlåtande, nr 25, däri utskottet anförde följande:

Den i nu förevarande motioner påyrkade expropriationslagstiftningen för bildande av nya jordbruk är i jämförelse med den av fjolårets motionärer för enahanda ändamål påkallade så tillvida av mindre omfattning, som den skulle medgiva expropriationsrätt allenast gentemot bolag och enskilda spekulanter samt i fråga om södra och mellersta Sverige, större enskilda jordägare. Någon större åtskillnad torde dock praktiskt taget icke föreligga beträffande räckvidden för de båda sålunda ifrågasatta lagstiftningsåtgärderna.

Vad av utskottet i dess ovan återgivna fjolårsutlåtande anförts till stöd för att ej då tillstyrka genomförande av en expropriationslagstiftning i och för bildande av nya jordbruk synes utskottet alltjämt äga giltighet.

Såvitt utskottet kunnat inhämta synes en ökad benägenhet förefinnas att avyttra odlingsbar jord, där förhållandena det lämpligen medgiva. Föreliggande uppgifter synas ock giva stöd för att så även är fallet beträffande bolag tillhörig odlingsmark.

Härtill kommer emellertid, att, på sätt av det föregående framgår, innevarande års riksdag beslutat att medelst skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om föranstaltande av en skyndsam, objektiv och förutsättningslös utredning, huruvida och på vad sätt kolonisation å odlingsbar jord må kunna genom statliga åtgärder ävågabringas inom landet i vidare utsträckning än vad för närvarande är fallet, samt om framläggande för riksdagen av de förslag, som därav må föranledas.

Utskottet håller för visst, att vid den av riksdagen sålunda påkallade utredningen erforderlig uppmärksamhet kommer att ägnas även åt frågan, i vad mån odlingsbar jord, lämpad för bildande av nya jordbruk, står att medelst frivilliga avtal förvärva, särskilt vad angår bolag tillhörig mark i Norrland och Dalarne, samt, därest hinder för dylika förvärv skulle befinnas möta, vilka åtgärder som därav må påkallas.

Enligt utskottets mening skulle ett bifall till de i nu förevarande motioner gjorde hemställandena om framläggande av förslag till expropriationslagstiftning för i motionerna angivna ändamål ej stå i överensstämmelse med det av innevarande års riksdag redan fattade beslutet om påkallande av en förutsättningslös utredning rörande möjligheterna och förutsättningarna för en vidgad kolonisation medelst statliga åtgärder å odlingsbar jord.

Med stöd av det anförda hemställde utskottet om avslag å motionerna.

Reservation med yrkande om bifall till motionerna anfördes av sju av utskottets ledamöter.

Utskottets hemställan blev bifallen av riksdagens kamrar.

Vid 1926 års riksdag väcktes två motioner, nr 176 i första kammaren och nr 177 i andra kammaren, vari framställdes enahanda yrkande, som i motionerna I: 162 och I: 163 vid 1925 års riksdag, d. v. s. angående expropriationslagstiftning för främjande av kolonisationen dels i Norrland och Dalarne dels ock i södra och mellersta Sverige.

I utlåtande nr 14 hemställde andra lagutskottet om avslag å motionerna och anförde till stöd därför följande:

Förevarande motioner avse att främja bildandet av nya jordbruk på enskild mark. Såsom den ovan lämnade redogörelsen giver vid handen, framställde fjolårets riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t begäran om utredning, huruvida och på vad sätt kolonisation å odlingsbar jord skulle kunna genom statliga åtgärder åvägabringas inom landet i vidare utsträckning än vad för närvarande vore fallet. Denna utredning har numera påbörjats genom särskilt tillkallade sakkunniga. Enligt de riktlinjer, som chefen för jordbruksdepartementet angav vid beslutet om de sakkunnigas tillsättande, skola dessa vid sitt arbete i första rummet utgå från tillgängligt material, såsom de av kolonisationskommittén företagna inventeringarna i Norrland och jordkommissionens enquete till kommunerna, det av vissa skogsägande bolag gjorda erbjudandet om avyttring av odlingsmark, den av Sveriges geologiska undersökning verkställda inventeringen av torvtillgångarna i södra Sverige m. m., och söka giva anvisning på vissa trakter, där förutsättningar för en framgångsrik kolonisation på enskild mark föreligga. De sakkunnigas arbetsuppgift har vidare av departementschefen bestämts till att avse åstadkommande av lämpliga former och anvisande av verk samma medel för statens understödjande av ifrågavarande kolonisationsverksamhet på frivillighetens väg. Däremot har departementschefen uttalat den åsikten, att frågan om rätt att expropriera dylik odlingsmark för kolonisationsändamål icke borde upptagas i detta sammanhang, ehuru han ingalunda förbisåg, att för en effektiv kolonisationsverksamhet kunde komma att erfordras både en expropriationslagstiftning och andra lagstiftningsåtgärder.

I samband med här omtalade arbete pågår, såsom ävenledes av det föregående framgått, en annan utredning i syfte att föra framåt den kolonisationsfråga, som avses i motionerna. Denna utredning gäller närmast åtgärder för att främja frilösning av förefintliga arrendejordbruk, men den bör enligt vad departementschefen uttalat jämväl utsträckas att omfatta annan mark i bolagens och enskilda spekulanter ägo, som lämpligen bör mobiliseras för jordbruksnybildning eller för utökning av ofullständiga jordbruk.

Med hänsyn till det läge, vari således föreliggande kolonisationsfråga för närvarande befinner sig, anser utskottet, att de här behandlade motionerna icke böra föranleda, att frågan om expropriationslagstiftning av riksdagen nu upptages till behandling.

Reservationer anfördes, dels av en ledamot utan angivet yrkande dels av en annan ledamot, som hemställde om bifall till motionerna.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Riksdagen
1927.

Vid 1927 års riksdag hemställdes i motion nr 168 i första kammaren, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t 1) begära att vid övervägandet av jordfrågorna jämväl beaktas nödvändigheten av ett expropriationsförfarande såsom ett yttersta medel i strävandet för bl. a. rikets kolonisation, samt, om detta icke bifölles, 2) åtminstone hemställa, att det för 1925 års kolonisations-sakkunniga i deras instruktion intagna förbudet att befatta sig med expropriationsfrågan måtte varda upphävt.

Första kammarens andra tillfälliga utskott avstyrkte enhälligt motionen i sitt utlåtande nr 2.

Första kammaren biföll utskottets hemställan.

Riksdagen
1928.

Vid fjolårets riksdag framlade Kungl. Maj:t i proposition nr 97 förslag till omorganisation av egnahemsverksamheten. Härvid var frågan om bl. a. den

verksamhet, som avser att främja bildandet av självständiga, bärkraftiga jordbruk av den art, att brukaren med familj därav erhåller utkomst och arbete.

I samband med denna proposition behandlades ett stort antal motioner, avseende bl. a. frågan om expropriationslagstiftning till stöd för strävandena att anskaffa jord för bildande av nya jordbruk.

Sålunda hemställdes i de likalydande motionerna nr 163 i första kammaren och nr 295 i andra kammaren, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till sådana ändringar i gällande lag om expropriation, som erfordrades för att bereda möjlighet till expropriation av mark för tillgodoseende av bl. a. kolonisation.

I motionen nr 204 i första kammaren hemställdes, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära expropriationslagstiftning såsom ett yttersta medel i strävandena för bl. a. rikets kolonisation.

Under hänvisning till sistnämnda motion hemställdes i motionen nr 360 i andra kammaren, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära, att vid övervägandet av jordfrågorna jämväl beaktades behovet av ett expropriationsförfarande såsom ett yttersta medel i strävandet för bl. a. rikets kolonisation.

Slutligen hemställdes i motionen nr 267 i första kammaren, att riksdagen med anledning av egnahemspropositionen, så vitt den rörde bildandet av nya jordbruk, ville besluta sådana ändringar och tillägg i förslaget, att bl. a. jordanskaffningen, såvitt rörde enskild jord — enligt jordkommissionen företrädesvis bolagsjord och gods — kompletterades med skäliga expropriationsbestämmelser för vinnande av erforderliga och rimliga uppgörelser vid den tid, på den plats, i den omfattning, mot det pris och till förmån för den person som vederbör.

Sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet, som till förberedande behandling förehade ärendet, godkände i huvudsak propositionen samt hemställde i sitt utlåtande, nr 2, om avslag å de ovannämnda motionerna, varvid utskottet efter en kortfattad redogörelse för frågans tidigare behandling anförde följande:

Såsom framgår av i detta utlåtande redan lämnad redogörelse har riksdagen tidigare och senast under åren 1924—1927 haft att taga ståndpunkt till motionsvis framställda förslag rörande expropriationslagstiftning till stöd för strävandena att anskaffa jord för bildande av nya jordbruk, att frilösa arrendjordbruk, att utveckla ofullständiga jordbruk och att anskaffa tomtmark för nya bostäder. Därvid har riksdagen funnit sålunda framställda förslag icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

I anslutning till den ståndpunkt, riksdagen sålunda hittills intagit, vill utskottet avstyrka de motionsvis nu framställda djupt ingripande förslagen om expropriationsinstitutets utsträckning att avse anskaffande av mark jämväl för de motionerna åsyftade nya ändamålen. Några framträdande svårigheter att i den fria marknaden uppbringa erforderlig jord för hithörande ändamål torde för närvarande icke göra sig gällande, och genom det av utskottet ovan tillstyrkta förslaget om egnahemsverksamhetens utveckling, åsyftande jämte annat rationellare anordning för jordanskaffning, böra ökade möjligheter öppnas för tillgodoseende av förefintligt jordbehov.

Reservationer anfördes. Tre ledamöter hemställde, att riksdagen måtte hos

Kungl. Maj:t begära övervägande och förslag till expropriationslagstiftning såsom ett yttersta medel i strävandena för bildande av nya jordbruk, frilösning av arrendejordbruk, fulländning av ofullständiga jordbruk samt anskaffande av tomtmark för nya bostäder och andra erforderliga ändamål.

Fyra andra ledamöter hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådana ändringar i gällande lag om expropriation, som erfordras för att bereda möjlighet till expropriation av mark för tillgodoseende jämväl av i motionerna I: 163 och II: 295 angivna ändamål.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

Utskottet. Av de senare årens utredningar beträffande tillgången på jord för kolonisationsändamål framgår, att icke oväsentliga jordarealer, tjänliga för hithörande ändamål, finnas inom landets olika delar. För Norrlands vidkommande finnas således stora arealer odlingsjord och för riket i övrigt finnas jordområden och egendomar, lämpliga till styckning och annan egnahemsbildning. Dessa utredningar hava också givit stöd för den uppfattningen, att för närvarande utbud av jord äger rum i så stor omfattning, att möjlighet föreligger att till rimliga priser förvärva lämpliga odlingslägenheter. Redan på grund härav saknas anledning att tillgripa tvångsförfarande för beredande av nödig jord för bildande av nya jordbruk.

Därjämte bör emellertid uppmärksammas, att den vid fjolårets riksdag beslutade omorganisationen av egnahemsverksamheten tagit sikte på denna verksamhets förhållande till nykolonisationen. Egnahemsorganen skola nämligen hädanefter jämsides med den låneförmedlande rörelsen bedriva direkt verksamhet för anskaffande av jord. Efter denna omorganisation torde därför jordförmedlings- och jordanskaffningsfrågorna bliva i vederbörlig grad uppmärksammade.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, nr 183 i första kammaren samt nr 198 och 199 i andra kammaren, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 8 mars 1929.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Westman*, *Thorberg**, *Österström**, *Lindhagen*, *Mellén**, *Granström*, *Tamm* och *Norman**;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Skövde*, *Magnusson* i Kalmar, *Ros*, *Hage*, *Ödström**, *Johanson* i Hallagården*, *Pettersson* i Hällbacken och *Osberg*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Thorberg, Lindhagen, Norman, Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Pettersson* i Hällbacken, vilka hemställt om bifall till yrkandet i motionen I: 183.

Till stöd för detta yrkande har herr *Lindhagen*, utöver motionens motivering, ytterligare anfört:

»I den motion, som väckts i första kammaren, har för bildande av nya jordbruk (rikets kolonisation) äskats en effektiv rättsordning, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt. Utom jordanskaffning påkallar en sådan rättsordning lösning av många andra sakfrågor och tillika en organisation för ändamålet. Vad det här gäller kan inhämtas exempelvis av jordkommissionens betänkande del IV om bildande av nya jordbruk m. m. Där föreslås dels lagstiftning om en allmän nybyggesverksamhet i riket, som utformats i ett lagförslag i 67 paragrafer om statsåtgärder för bildande av nya jordbruk och dels en lagstiftning om en statsorganisation för sociala jordfrågor. De i andra kammaren väckta motionerna hava understrukit den del av ifrågavarande rättsordning, som berör expropriationsrätten. I själva verket förutsätter också de båda sistnämnda motionerna en genomförd rättsordning. En expropriationsrätt, som bara hänger i luften, är givetvis ej till någon nytta. Den måste utgöra ett led i en genomförd och omfattande praktisk omtanke.

Trots att motionen och även diskussionen i utskottet rört sig om frågan i hela dess vidd, har utskottsbetänkandet underlåtit att syssla därmed. Betänkandet föreställer sig att här endast är fråga om jordanskaffningen. För den, menar utskottet, är ingen fara, ity att jord tillhandahålles frivilligt i tillräcklig myckenhet, eller som utskottet något försiktigare uttrycker sig: 'utredningarna ha givit stöd för en sådan uppfattning'.

Så är emellertid icke alls förhållandet, såsom närmare utvecklats i jordmotionerna vid årets riksdag och föregående reservationer. Även i ett och annat inlägg från utskottsmajoritetens industrirepresentantskap grusades under debatten inom utskottet uppriktigt förenämnda antagande. Det upplystes, såsom sig rätteligen förhåller, att salubjudna äro fortfarande större jordbruksdomäner i och för styckning samt i växande myckenhet en del arrendegårdar. Odlingssmark för bildandet av nya jordbruk eller verklig kolonisation hålles däremot icke till salu i de olika orterna, där den jordbrukssökande bor och i regel måste tillhandahållas det tillämnade jordbruket. Allra minst vill någon avstå frivilligt den erforderliga husbehovsskogen, vilket kraftigt framhölls inom utskottet från industriellt håll.

Rätteligen borde enligt min uppfattning frågan återremitteras till utskottet för avgivande av fullständigt utlåtande. Betänkandet synes mig i varje fall innefatta ett ytterligare klagörande vittnesbörd därom, att för majoriteten är i dessa jordfrågor den viktigaste uppgiften att rädda 'frivilligheten'. Sedan må det gå hur som helst med folkets försörjning och hemanskaffning genom jorden.»